

ZÁVĚREČNÁ EVALUAČNÍ ZPRÁVA O PROJEKTU „UČÍME ŘEMESLA“

 **muzeum
ŘÍČANY**

 **ASOCIACE
LESNÍCH MŠ**

 **evropský
sociální
fond v ČR**

 EVROPSKÁ UNIE

 **MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY**

 **OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

SOUHRNNÉ INFORMACE O PROJEKTU	2
HODNOCENÍ	4
1. Hodnocení účastníků	4
2. Hodnocení dopadu projektu	5
2.1. Testování aplikace didaktiky řemesel do MŠ	5
2.2. Zpětnovazebné dotazníky.....	5
2.3. Společné hodnocení - diskuze a prezentace.....	5
2.4. Publikace „Učíme řemesla“	6
2.5. Souhrnné vyhodnocení dopadů projektu z evaluačních dotazníků	7
2.6. Hodnocení hlavních lektorů	22

SOUHRNNÉ INFORMACE O PROJEKTU

- Schválená výše dotace: 7 457 749,08 Kč
- Doba realizace: 10. 7. 2014 - 30. 9. 2015
- Příjemce podpory a realizátor projektu: Muzeum Říčany
- Partner projektu s finančním příspěvkem: Asociace lesních MŠ
- Financování: z prostředků ESF, OP VK a státního rozpočtu ČR
- Hlavní výstupy:
 - akreditovány pro učitele 4 šestnáctihodinové řemeslné cykly a 14 samostatných čtyřhodinových dílen.
 - zrealizován 3x celoroční vzdělávací cyklus Školka blízka přírodě
 - zrealizovány 3x celoroční vzdělávací cykly dílen programu DŘEVO a TEXTIL
 - zrealizováno 40 samostatných řemeslných dílen
 - zrealizováno více než 37 mentoringů na půdě MŠ a individuálních konzultací
 - podpořeno celkem 342 učitelů
 - vytvořena inspirativní příručka pro práci učitelů MŠ se dřevem a textilem, reflektující vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Projekt Učíme řemesla byl zaměřen na vzdělávání pedagogů MŠ v oblasti řemeslných technik (dřevo a textil) a motivaci k většímu zapojení získaných dovedností do práce s dětmi.

Pedagogové se zúčastnili těchto aktivit:

- cyklus seminářů Školka blízka přírodě (ŠBP) realizovaný Asociací lesních MŠ.
- cyklus řemeslných dílen Textilní tvorba a Práce se dřevem
- samostatné řemeslné dílny (možnost zapojit a motivovat kolegy z MŠ)
- vedení kronik o aplikaci nabytých znalostí a dovedností přímo u sebe v MŠ
- mentoring připravené řemeslné aktivity s dětmi přímo u sebe v MŠ

Veškeré kurzy a dílny jsou akreditovány v systému DVPP.

Byla vytvořena a v nákladu 300ks vydána ojedinělá inspirativní **příručka Učíme řemesla pro pedagogy MŠ, která je v tištěné verzi pro pedagogy MŠ zdarma dostupná v Muzeu Říčany**. Příručka obsahuje obrazové návody pro práci s textilem a se dřevem, vč. slovního doprovodu, metodické články na témata vzdělávání pro udržitelný rozvoj, které jsou dány do kontextu řemeslné práce s dětmi na základě praktických zkušeností lektorů, vloženy jsou reálné textilní a dřevní materiály či plakáty vzorových výrobků, to vše v praktickém pracovním šanonu, vyjímátné pro každodenní využití při práci s dětmi v MŠ.

Během cyklu ŠBP se učitelé seznámili s možnostmi, jak propojit vzdělávání pro udržitelný rozvoj s řemeslem ve vzdělávacím programu MŠ. Absolvovali např. semináře psychologie učení práce s chybou, práci s rizikem či zážitkový zdravotnický seminář.

Při řemeslných dílnách si osvojili ucelené postupy a techniky práce s textilem či se dřevem, které pak

zapojovali do práce s dětmi v MŠ. Pro tyto účely obdrželi balíček nářadí a materiálů, který jim byl po ukončení projektu zanechán pro další práci s dětmi. Na této cestě je vedli řemeslní lektoři i pomocí individuálních konzultací.

Své zkušenosti a tipy do výuky si pedagogové zaznamenávali **do kronik**, většina také absolvovala **mentoring**, kdy se do MŠ přišli na výuku řemeslných aktivit podívat zástupci lektorského týmu řemeslníků a didaktiků ŠBP a společně nacházeli, jak na to.

Vzdělávací cyklus běžel paralelně ve třech krajích (Středočeském, Libereckém a Jihomoravském).

Zájem ze strany pedagogů zejména o řemesla byl obrovský. Lektoři pedagogům věnovali 99h ind. konzultací navíc k realizovaným 352h řemeslných dílen během 1 školního roku. Byly naplněny i další cíle. Nejdůležitější je pro nás zvýšený zájem pedagogů i o jiné materiály, než papír a často opakovaný údiv a sám nad sebou a radost, že TOHLE JÁ DOKÁŽU, oceňuje nejvíce hlavní lektorka programu Textil, Petra Skřivánková.

I když projekt nemá udržitelnost, Muzeum Říčany bude nadále pokračovat v rozvoji řemeslných dovedností, nejen u učitelů MŠ.

HODNOCENÍ

1. Hodnocení účastníků

Hodnocení účastníků pro udělení certifikátu v rámci jednotlivých akreditovaných vzdělávacích akcí (Didaktika řemesel I, Didaktika řemesel II, Školka blízka přírodě) mělo formu hodnocení výrobků a dokumentace z letních řemeslných workshopů (Letní škola) a cyklu řemeslných dílen.

Účastníci využívali poskytnutých fotografií z dílen a fotografií vlastních pořízených při aktivitách v MŠ či při plnění domácích úkolů a realizaci dalších projektem inspirovaných řemeslných aktivit (nácvič řemesla, experimenty s materiálem), aby jimi plnili své **kroniky**. Ty sloužily jednak jako vlastní řemeslné portfolio účastníků, sborník postupů, návodů, správné obsluhy nástrojů, vzorků, a fotografií finálních výrobků, ale také k ukládání poznámek z přednášek (cyklus ŠBP), záznamu stanovených cílů pro VUR a postup při jejich plnění, popisu situací, kdy využili nové podněty pro práci s dětmi, hodnocení nových aktivit v MŠ, změny ve vzdělávacích programech. Někteří účastníci do kronik vkládali i kopie zpětnovazebných dotazníků. Až na jednu výjimku (elektronická) byly všechny kroniky odevzdány v papírové podobě. Ukázky jsou k nahlédnutí na webu Muzea Říčany a ALMŠ. Kroniky, stejně jako nové tipy do výuky, účastníci pravidelně sdíleli se svými kolegy během dílen a seminářů. S lektory také diskutovány během individuálních konzultací. Kroniku si založili všichni účastníci cyklu řemeslných dílen a byla ohodnocena metodičkou ŠBP a řemeslnými lektory, účastníci obdrželi zpětnou vazbu formou recenze kroniky.

Dále většina účastníků absolvovala **mentoring** přímo ve své MŠ. Při mentoringu byla posuzována aplikace řemesel i vědomostí získaných ve všech cyklech. Aplikaci řemeslných činností do programu MŠ posoudili 2 mentoři (didaktik ŠBP a řemeslník), s kterými měli účastníci možnost se setkat během projektu jako s lektory dílčích vzdělávacích aktivit. Po náslechu (pozorování připravené činnosti pedagoga s dětmi) proběhla porada a následně diskuze s pedagogem, ze které vyplynula další doporučení pro pedagoga.

Účastníkům byla posléze poskytnuta písemná zpětná vazba formou zprávy z mentoringu. Celkem mentoring absolvovalo 42 pedagogů.

Stanovenou podmínkou pro úspěšné absolvování a nárokování certifikátu byla buď vyhovující kronika NEBO mentoring. Většina účastníků absolvovala oboje, což svědčí o jejich velkém zájmu se zlepšovat a o téma vůbec.

2. Hodnocení dopadu projektu

2.1. Testování aplikace didaktiky řemesel do MŠ

Testování dopadu proběhlo především formou pre-testu a post-testu, proběhlo také závěrečné setkání s účastníky, jehož součástí byla dlouhá diskuze o projektu a využitelnosti nových dovedností ve své pedagogické praxi. Účastníci se také vyjádřili k obavám, které u nich stále přetrvávají.

Vstupní dotazníky (pre-testy) byly distribuovány na letních řemeslných workshopech (pedagogové, kteří se Letní školy nezúčastnili vyplnili vstupní dotazník na první dílně celoročního cyklu) a skládaly se ze 3 částí:

- 1) Znalostní (pojmy, druhy materiálů, techniky, bezpečnost práce)
- 2) Provozně-aplikační (vybavení k řemeslným činnostem v MŠ, počet hodin řízené činnosti v konkrétních tématech, zapojení řemesel do ŠVP)
- 3) Didaktickou (kompetence ke vzdělávání pro udržitelný rozvoj)

Vstupní dotazníky byly sebrány v počtu 48 kusů.

Výstupní dotazníky (post-testy) byly distribuovány na/po posledním setkání s účastníky cyklu.

Měly obdobné části jako vstupní dotazník a byly zaměřeny na:

- a) Kontrolní funkci testu
- b) Změnu v polytechnických kompetencí účastníků a kompetencí pro VUR
- c) Hodnocení průběhu projektu a využitelnosti jeho obsahu účastníky
- d) Další potřeby a plány účastníků do budoucna

Závěrečný dotazník vyplnilo celkem 50 pedagogů (27 textil, 24 dřevo; + jedna účastnice po uzávěrce. Její hodnocení nebylo do statistiky zahrnuto)

Vstupní a především výstupní dotazníky sloužily jako hlavní podklad pro vypracování evaluační zprávy.

2.2. Zpětnovazebné dotazníky

K průběžnému hodnocení spokojenosti účastníků s jednotlivými semináři a dílnami byly využívány zpětnovazebné dotazníky. Přípomínky pedagogů byly využity pro úpravy náplně kurzu v ostatních krajích a následných dílnách.

2.3. Společné hodnocení - diskuze a prezentace

Domácí úkoly, kroniky, nové výrobky a tipy do výuky účastníci pravidelně sdíleli a hodnotili se svými kolegy a lektory během dílen a seminářů. Účastníci pravidelně

Dopsat o společném hodnocení kronik a prezentací odvedené „domácí práce“ během kurzů a pak závěrečná diskuse

2.4. Publikace „Učíme řemesla“

Byla vytvořena a v nákladu 300ks vydána ojedinělá inspirativní **příručka Učíme řemesla pro pedagogy MŠ, která je v tištěné verzi pro pedagogy MŠ zdarma dostupná v Muzeu Říčany**. Příručka obsahuje obrazové návody pro práci s textilem a se dřevem, vč. slovního doprovodu, metodické články na témata vzdělávání pro udržitelný rozvoj, které jsou dány do kontextu řemeslné práce s dětmi na základě praktických zkušeností lektorů, vloženy jsou reálné textilní a dřevní materiály či plakáty vzorových výrobků, to vše v praktickém pracovním šanonu, vyjímátné pro každodenní využití při práci s dětmi v MŠ. Pro tvorbu publikace jsme využívali kronik účastníků a fotografie výrobků vzniklých během projektu.

Ukázky řemeslných pracovních postupů jsou dostupné elektronicky na webu Muzea Říčany v sekci Vzdělávání pedagogů/metodické materiály. Vzhledem k cílům autorského týmu není záměrně publikace dostupná v elektronické verzi celá. Záměrem publikace je přímo vyzývat pedagoga k práci všemi smysly – ohmatat, vyzkoušet, očichat vložené materiály, vyjmout kvalitně natištěný plakát s výrobky, rozložit ho na koberci a diskutovat s dětmi, co by rády vyrobily. Tento způsob práce s příručkou umožňuje pouze její tištěná verze.

Ukázka publikace:

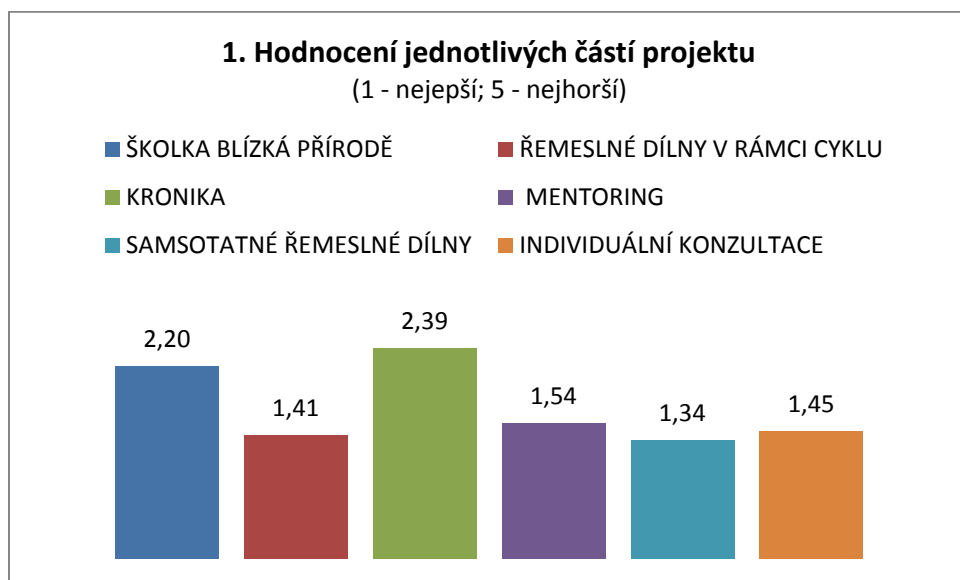

2.5. Souhrnné vyhodnocení dopadů projektu z evaluačních dotazníků

Hodnocení jednotlivých částí projektu

Z celého projektu pedagogové (kvantitativně) nejpozitivněji hodnotili **řemeslné dílny** a **individuální konzultace s lektory**. Jako nejméně přínosné označili vedení kroniky, a to především kvůli velké časové náročnosti (viz graf 1). Přesto ve slovním hodnocení účastníci uvedli, že jsou za výslednou kroniku rádi a pomohla jim ujasnit si své cíle a představy, oceňují také, že se díky kronice mohou k aktivitám vracet, vzpomínat a dále nad nimi přemýšlet.

„Nedá se říct, že by mi něco nevyhovovalo. Vedení kroniky pro mě bylo časově náročné, ale jsem ráda, že ji máme a můžeme se ve školce ohlédnout za uplynulým rokem.“

Největší přínos pro účastníky

Účastníci nejvíce oceňují **vyzkoušení nových řemeslných technik a práci s materiálem**, který by si za normálních okolností nepořídili. Každý si pak vybral „svou“ oblíbenou techniku, na kterou je nejvíce pyšný, že se ji během projektu naučil nebo se v ní zdokonalil, ve které se našel.

Ačkoli účastníci pozitivně hodnotili obě hlavní části projektu (řemesla a ŠBP), kombinace obojího v jednom dni pro ně byla náročná a vyčerpávající. Většina účastníků se shodla, že by prodloužili praktickou část na úkor části teoretické (semináře), případně setkání rozložili na kratší časové úseky.

Co pro vás nejvíce oceňujete?

- *Oceňuji jak teoretickou (přednášky), tak praktickou část. Naučila jsem se více rozumět textilu a nebát se pracovat s ním s dětmi. Kronika byla inspirací, jak si takovou podobnou dělat s dětmi. Mentoring byl ujištěním se toho, zda to dělám v praxi dobře. Doplnkové dílny inspirovaly k tvoření se dřevem. Přístup lektorů byl vstřícný, vždy byli ochotní a vždy pomohli.*
- *Nejvíce mě obohatilo učení řemesel. Projekt mi umožnil poznat spoustu nových technik a námětů při práci s textilem. Doplnkové dílny velmi oceňuji, protože jsem měla možnost si vyzkoušet vše detailněji.*
- *Velmi mě obohatila i teoretická část - uvažuji v konceptu udržitelného rozvoje, s dětmi jsem začala slavit svátky jiným, mně milejším, způsobem, vnímám jako důležité naučit děti milovat přírodu, Zemi, myslet ekologicky a i v osobním životě mi velmi pomohly témata psychologie a komunikace. Velmi oceňuji i možnost prakticky si vyzkoušet zásady první pomoci. V praktické části jsem byla ráda, že jsem získala cenné zkušenosti, které obohatily mé učitelské povolání.*
- *Řemeslná část obecně byla velmi přínosná, protože jsem mohl vidět zlepšení po každé části. Hned jsem některé věci přenášel do školky a tím mohl ověřovat na kolik, je to možné s takto malými dětmi využít v praxi. Začal jsem mnohem víc cítit dřevo jako materiál a vidět jeho možnosti kolem. Zase jsem zažil hlad po dokončeném díle. Pro moji pedagogickou praxi měly význam i téměř všechny teoretické části. Hlavně proto, že na rozdíl od mých studií na PedF jsem si mohl přednášené hned vpojit do konkrétních situací v praxi, promítnout na konkrétní děti a to bylo mnohem přínosnější než tehdejší hodiny teorie. Nejvíc mi utkvěla práce s chybou a učení po částech. Vedení kroniky dalo prostor pro analýzu, přemýšlení, jak už dlouho nic.*

Síťování pedagogů

Velkým „vedlejším“ přínosem projektu bylo umožnění **setkání pedagogů** někdy z doslova sousedících školek a **zprostředkování společného sdílení zkušeností**. A to především během dílen Aplikace řemeslných dovedností do výuky v MŠ, kdy roli lektorů dočasně přebíraly paní učitelky a ukazovaly nové výrobky své i svých žáků stejně jako fotografie a dokumentace pracovních postupů v kronikách. Různé způsoby práce v MŠ a příklady z praxe byly také častým námětem teoretických přednášek. Diskuze pedagogů se někdy stala podstatnou součástí přednášek. Zjištění, že i kolegyně z jiných MŠ se potýkají s podobnými problémy, bylo pro účastníky povzbuzující. Příklady dobré praxe jsou mnohdy více motivující, pokud přichází od kolegyně učitelky (která pracuje s podobnou skupinou dětí v podobných podmínkách) než od lektora. Některé účastnice se přímo během seminářů domluví na návštěvách ve svých školkách i s dětmi.

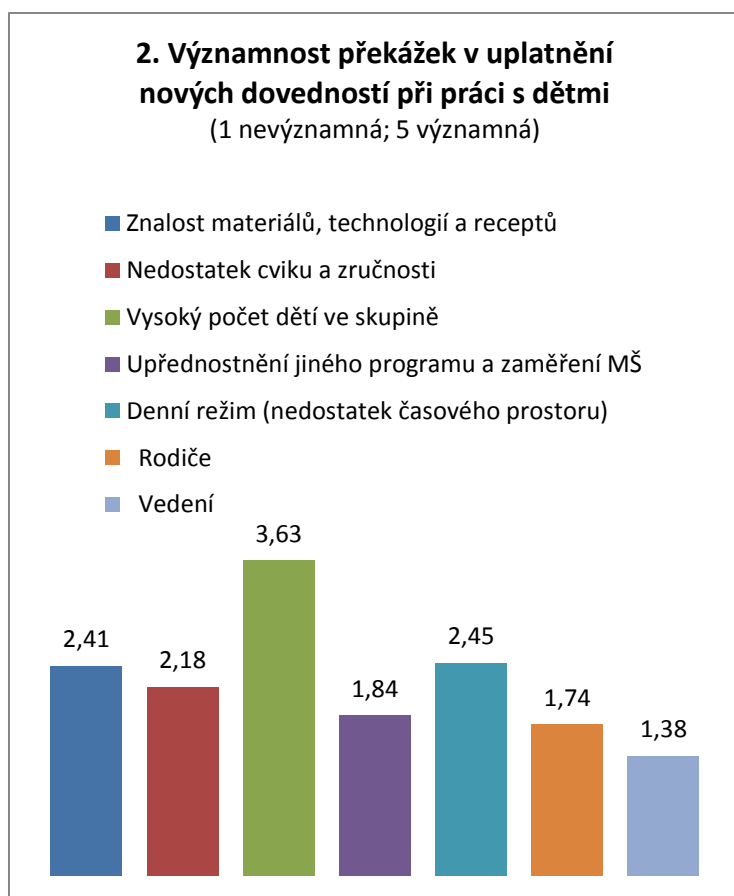
Jaký přínos pro sdílení zkušeností a navazování kontaktů s kolegy/-němi z ostatních MŠ Vám přinesla účast v projektu?

- *Velký. Seznámila jsem se s kolegy z jiných školek, slyšela, jak pracují, každá jinak, proč tak pracují apod. Toto je velmi důležité, aby se pedagog neuzavřel do svých stereotypů práce a načerpal inspiraci a sílu z takového setkávání.*
- *Už jen to, slyšet názory a jak to chodí v jiných školkách, je zajímavé a užitečné. S některými lektorkami jsem i nadále v kontaktu.*
- *Uvědomuju si, že většina "spolužaček" je opravdu z relativně blízkého okolí...a že teď už o sobě víme víc, už se sebe nebojíme...*
- *Bylo to úžasné, na každé další setkání jsem se těšila, vzájemně jsme se obohacovali zkušenostmi ze své praxe.*
- *Jak už jsem psala, výměna nápadů pro mě byla velmi důležitá. Příjemná spolupráce vyvrcholila divadelním minifestiválem, ze kterého byly děti z naší školky nadšené. Ženy-učitelky, které jsem na tomto projektu potkala, jsou pro mě velkou inspirací.*

Překážky v uplatnění nových dovedností

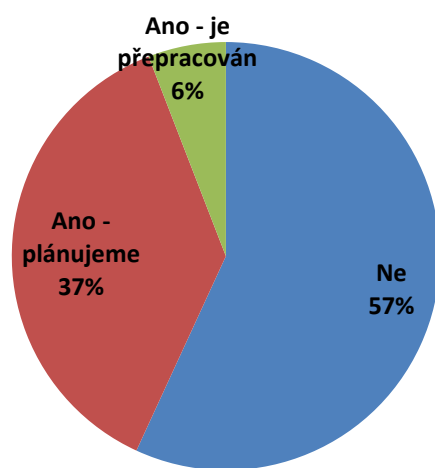
Přestože se díky projektu podařilo některé překážky zmenšit (např. vybavenost, dostupnost materiálu, „už vím, kde si materiál mohu pořídit“, menší strach ze strojů), některé stále přetrvávají. Výrazně největší překážkou pro realizaci řemeslných aktivit v MŠ je **vysoký počet dětí ve třídě**. To obzvláště při výuce řemesel hraje velkou roli. Z důvodu bezpečnosti a nutnosti ukazovat některé postupy malé skupině dětí – při výuce řemeslu obvykle nestačí pouze slovní popis. Ideální je, pokud se může jeden pedagog s malou skupinkou dětí, které projeví zájem, věnovat řemeslu a zbytku třídy se věnuje kolega/kolegyně. Nejmenší překážku pro uplatnění nových dovedností při práci s dětmi pak představují rodiče a vedení školy (viz Graf 2).

Řemesla VUR v ŠVP

Jedním ze záměrů projektu bylo, aby pedagogové své nadšení z řemesel přenesli nejen na děti, ale také na své kolegy a v ideálním případě se zasadili i o úpravu ŠVP ve své MŠ. Celkem **3 účastnice v závěrečném hodnotícím dotazníku uvedly, že v jejich MŠ byl na základě projektu přepracován školní vzdělávací plán, 19 dalších účastnic úpravu ŠVP ve své MŠ plánuje¹ (viz Graf 3).** Nejčastější úpravou je zahrnutí většího množství řemeslných témat a využití řemesel i u témat, kde se v MŠ s řemesly vůbec nepočítalo.

3. Je nebo bude na základě absolvovaného programu přepracován váš ŠVP nebo roční tematický plán?

Jak byl/bude Váš ŠVP přepracován?

- Více aktivit řemeslného charakteru - plánované jako projektové dny se zaměřením na určitý materiál.
- Plánujeme částečně. Založení vlastní školní zahrádky, recyklace, zapojení témat z eko - psychologie.
- Přepracovávat ho nebudeme, jen k jednotlivým projektům jsme vytvořili dodatek s využitím řemesel. Např. u podzimního ovečkování - práce a využití ovčí vlny, při oslavě Dne země - malba hlínou (hliněná batika)....
- Celé naše ŠVP se bude více orientovat na více celodenních pobytů v přírodě, dále bychom chtěli začlenit více ruční práce, polytechnickou výchovu do naší MŠ.
- ŠVP zařazuje práci se dřevem a řemeslem vůbec téměř v každém tématu.

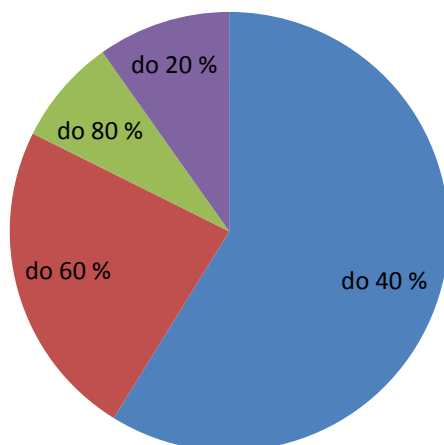
¹ Hodnotící dotazníky byly od účastníků vybírány do konce června, některé plánované změny ŠVP do konce projektu ještě proběhly během letních prázdnin

- *Ve školce, kde jsem nyní, bych zařadila programově mnohem více seznamování s řemeslem způsobem propojení s vnímáním okolní přírody a záměrným sledováním a všímáním si blízkého okolí a materiálu v něm, které žijí svým vlastním rytmem své stromové příběhy se všemi živočichy a rostlinami, které se kolem určitého stromu pohybují. Snažila bych se mnohem více vybudovat vztah např. k nějakému stromu, místě v lese a odtud začít se řemeslem, po špičkách, po lehoučku. Osaháváním, prožíváním vztahů, vlastností materiálu, k práci s nástroji. V další školce, kde budu od nového roku, se těším na ono prožívání přímo na místě a na land artové a později více řemeslné improvizční projekty.*
- *Používání, co nejvíce přírodních materiálů, co největší pobyt venku se smyslem se více vzdělávat v přírodě - učit se prožitkem, dále si přírodu přenášet do interiéru MŠ, komunikovat a předat vhodnou formou rodičům náš plán, co tím děti učíme.....*

Zkvalitnění činnosti pedagogů

27 účastníků uvedlo, že bylo na základě jejich účasti v projektu obohaceno 40 % jejich činností s dětmi. **Průměrně bylo v jednotlivých školkách zkvalitněno do 46 % hodin** (viz graf 4).

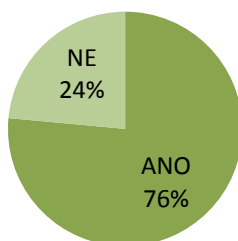
4. Jak velká část Vaší činnosti s dětmi byla na základě Vaší účasti v projektu obohacena za školní rok 2014/15?

Zpětná vazba na nové činnosti od okolí (vedení MŠ, kolegyně, děti rodiče)

V dotazníku jsme se zaměřili také na to, jakou podporu okolí (kolegové, vedení MŠ, rodiče dětí). Celkem **39 účastníků uvedlo, že se do realizovaných řemeslných aktivit a VUR ve školce zapojily i jejich kolegyně**. Objevily se ale i názory, že některé zkušenosti jsou kolegyním obtížně předatelné a bylo by spíše vhodné, kdyby kolegyně prošly obdobným projektem samy (viz graf 5).

5. Zapojily se do realizace řemeslných aktivit a vzdělávání pro udržitelný rozvoj i další kolegyně?

Reakce vedení kolegyň i rodičů byly ve většině MŠ pozitivní (nebo přesněji spíše nadšené), v některých MŠ se však účastnice setkaly s nepochopením nebo výtkami, že jsou až příliš aktivní a zavádějí do školky novoty, které zatěžují další učitele. Nejpozitivněji byl projekt přijat v MŠ, ze kterých se do projektu zapojilo více kolegyň.

Jakou jste dostal/-a zpětnou vazbu z Vašeho okolí k novým činnostem (od kolegyně, vedení školy, rodičů, dětí..)?

- *Vedení školy podporuje tyto aktivity ve školce, rodiče jsou nadšeni, děti také. Kolegyně se začínají zapojovat.*
- *Děti, rodiče, kolegyně, kolegové i ředitelka jsou z práce se dřevem s dětmi nadšeni. Děti se velice těší na kroužek "práce se dřevem", který je každou středu. Původní čas byl 13:45 - 14:45, ale protáhli jsme ho až do 17h, aby se všechny děti, které mají o kroužek zájem, stihly vystřídat. Rodiče práci uznale komentují, většinou říkají, že by to sami nedokázali a jsou hrdé na své děti, co dělají. Někdy vzejde nějaký bezpečnostní dotaz, ale jsem ráda, že mi rodiče důvěřují. Nikdo se proti aktivitě nevyhranil. Kolega mi řekl, že má komplex méněcennosti, pí ředitelka, když viděla první fotky z kroužku, zářila a řekla, že vůbec netušila, co děláme.*
- *Vesměs velké nadšení, pochvaly, podpora...rodiče se přestali bát, že předškoláci nebudou mít dostatečně rozvinutou jemnou motoriku:~)*
- *Od dětí – nadšení, od vedení - nevalný zájem, od kolegyně - překážky se zkoordinováním se vzdělávacím a naplánovaným programem a obavy z nemožnosti při velkém počtu dětí, rodiče to bohužel nemohli zaznamenat.*
- *Vedení školy a rodiče - kladně, kolegyně/ nepochopení*
- *Vedení školy tuto aktivitu přivítalo - je to obohacení a můžeme nabídnout další činnost. Pěkné bylo zapojení dětí i dospělých při tvořivých dílnách, tvorba prstýnku, hoblinových ozdob, ozdob z kulatiny, stromků atd. Veřejnost je docela překvapena, co využíváme - rozhovory při setkání rodáků - kdy byl den otevřených dveří. Kolegyně je ochotná pomáhat.*
- *Rodiče se nějak neprojevili. Kolegyně to berou tak, že jsem přírodně zaměřena. Dětem se to velice líbilo. Byli jedinci, kteří se s tím setkali poprvé a jedinci, co se zdokonalovali.*

Chuť účastníků pokračovat

Náplň projektu účastníky oslovila a 47 jich uvedlo, že své nové dovednosti budou rozvíjet i po projektu. Podle dotazů i některých komentářů soudíme, že přínosný by pro ně byl další – navazující projekt obdobného zaměření, a to především pro účastníky dílen dřeva, kteří si nejsou ještě úplně jisti v některých technikách a při práci s přístroji. Účastníci také projevíli zájem celý cyklus zopakovat tentokrát se zaměřením na druhé řemeslo (někteří si druhé řemeslo vyzkoušeli na samostatných dílnách).

Pokud budete dále rozvíjet Vaše nové dovednosti, máte už představu jakým způsobem?

- *Ano, ráda bych více využívala textil při výtvarných aktivitách. Chtěla bych děti seznámit s novými technikami, aby získaly přehled a osvojily si nové dovednosti. Zároveň se budou učit trpělivosti - některé produkty nejsou hned.*
- *Hledám inspiraci a nápady na internetu, zajímám se o různé doplňkové kurzy.*
- *Dříve jsem textil při práci téměř nevyužívala, neuměla jsem navléknout nit do šicího stroje, teď šiju na dceru i do MŠ.*
- *Práce s dětmi - formou kroužku, letní program, hledání dalších možností; práce s textilem, které nebyly součástí projektu.*
- *Vyhledávám si řemeslné kurzy ve svém okolí.*
- *Plánuji pro děti ušít nový kapsář na drobnosti s využitím darovaných látek. O prázdninách se chystám se svými dětmi vyzkoušet nové nápady a zjistit úskalí, na která mohu narazit.*
- *Individuální práci v dílně, zaujal mě dřevěný šperk, práce s různými druhy zejména tvrdého dřeva, kresba a barva dřeva, objevování dalších možností opracování dřeva.*
- *Chci se dále zdokonalovat v práci se dřevem. Připadá mi, že jsem zatím na začátku a cítím se hodně nejistá.*
- *Chystám se vytvořit divadelně řemeslný projekt, který by kombinoval dramaticko-výchovné metody se zaměřením na ekologii, povědomí o dřevu a jeho původu a vědomí propojenosti všeho s manuálními činnostmi se dřevem.*
- *Praxí, ráda bych se účastnila dalšího projektu, na oplátku mohu nabídnout plstění větších věcí - tašky, koberce*
- *Těším se na to, že dokážu s dětmi dělat složitější projekty. Chceme na zahradě dát dětem prostor na nekonečnou stavbu, kterou si budou děti samostatně tvořit, děti by se podíleli na několika věcech pro školku (rámy z větví na nástěnky, jednoduché hračky na ven apod.) zároveň si dále budou tvořit podle sebe jako dosud.*

Na otázku, jaké další vzdělávací příležitosti by v příštích letech uvítali, účastníci odpovídali poměrně neskromně a poskytli nám tak velkou šíři nápadů, jak by se rádi dále rozvíjeli.

Z odpovědí plyne, že účastníci mají velkou chuť se dále vzdělávat a rozvíjet (což je dáno také povahou a náročností absolvovaného projektu, který absolvovali až do konce především ti velmi aktivní).

Jakou další vzdělávací příležitost byste v příštích letech uvítal/-a?

- *Ráda bych se zúčastnila semináře pokročilejšího mokrého plstění, naučit se třeba klobouk, bačkory, kobereček atd.*
- *Prohlubování znalostí a technik při práci s textilem; zapojení celého pedagogického sboru v naší škole*
- *Osobně i pro pedagogickou praxi by se mi například moc líbil rozvoj v oblasti stravování a původních potravinářských a léčivých technik a podobně. Podobná témata (pečení chleba, léčivé rostliny, životní styl opravdu propojený s přírodou, "moudrost našich babiček", využívání lokálních zdrojů, domácí kosmetika,...) mě velice zajímají ale nemám dost vlastní vytrvalosti, odhodlání,... a ocenila bych v tomto ohledu systematičnost, podporu a sdílení, jaké se nám dostalo na uplynulém kurzu.*
- *Environmentální výchova, zaměřit se na místo, kde žijeme konkrétně, seznamovat se s historií, řemesly, znát tradice, budovat si vztah k okolí.*
- *Z praxe jsem postřehla, že mám "mezery" a chybí mi inspirace v pohybových aktivitách - hrách, kdy bych chtěla, aby se děti hýbaly prostřednictvím her, zábavnou formou. Uvítala bych tedy školení zaměřené na pohyb - cvičení v MŠ.*
- *Chtěla bych pokračovat v dalších dílnách TEXTILU a příbuzných témat. Velmi bych ocenila školení ohledně komunikačních technik, tradice, zvyky, říkadla....*
- *Nejraději bych si v příštím roce projekt zopakovala, tentokrát se zaměřením na dřevo.*
- *Učení se dalšímu řemeslu, případně nadstavbu na řemeslo, které jsme absolvovali*
- *Zajímaly by mne různé výtvarné techniky a práce s papírem - práce s barvou, tvoření reliéfů, koláže atp., které by se daly využít při práci i s menšími dětmi.*
- *Další oblastí, ve které bych se ráda obohatila, jsou např. muzikoterapie, různé formy pohybu (tanec, jóga), dramatická výchova a multikulturní výchova.*
 - *pokračování řemesel (setkání účastníků tohoto projektu, sdílení zkušeností, nové poznatky)*
 - *přírodovědná oblast (příklady dobré praxe)*
- *Určitě ještě pokračovat a rozvíjet se v řemesl. technikách práce se dřevem.*

Jak příště ještě lépe

Zajímalo nás také, co bychom mohli k ještě větší spokojenosti účastníků v příštích letech změnit a co se letos povedlo méně. Nejčastější výhrady byly na adresu velké časové náročnosti a celodenní kombinace seminářů s dílnami (na pětihodinovou přednášku navazovala čtyřhodinová dílna, přičemž někteří účastníci museli dojíždět z daleka). Zapojení pedagogové také preferují ještě více praktických činností na úkor teoretických seminářů.

Co doporučujete změnit?

- *Více času na dílny. Přednášky a teorii dopoledne, dílny po obědě. Pokud by bylo možné ovlivnit, vybrat období školení, navrhuji vynechat zimu. Venku se pracuje lépe, v zimě je, kromě zimy, velmi krátký den - brzy tma a člověk je i víc pasivnější, unavenější. Jinak děkuji za tento rok a doufám v další možnosti vzdělávání.*
- *Jasnější nastavení organizace a podmínek ukončení kurzu. Osobně bych prohodila přednášky a dílnu.*
- *Mohlo by to být méně časově náročné.*
- *Vše bylo organizované dobře. Nebylo vegetariánské stravy příliš?*
- *Jsem spokojená, moc děkuji, jen někdy více času na rukodělné práce...jsem asi moc pomalá...*
- *Nic, vše se mi líbilo.*
- *Byla jsem nadšena, není nutno něco změnit*
- *Kurz byl úžasný a moc se povedl. Hlavně díky lektorkám, zvláště Veronice Orsavové, které měla obrovskou trpělivost a vše nám s úsměvem opakovaně vysvětlovala a neutuchající pozitivní energií a chutí do sdílení Martiny Turečkové. Kurz byl přínosem jak pro mě osobně, tak pro moji práci. Naše setkání pro mě bylo inspirací a byla bych ráda, kdybych ještě něco podobného zažila.*
- *Myslím, že projekt byl úžasný, byl náročný pro všechny zúčastněné, ale neměnila bych asi nic.*

Cyklus Školka blízka přírodě

Ze seminářů ŠBP byl pro pedagogy nejpřínosnější zážitkový zdravotnický kurz ZDrSEM a přednáška Psychologie učení a práce s chybou lektora Aleka Lačeva, dále pak přednáška Rituály a tradice (Johana Passerin) a Komunikace v MŠ (Alena Laláková).

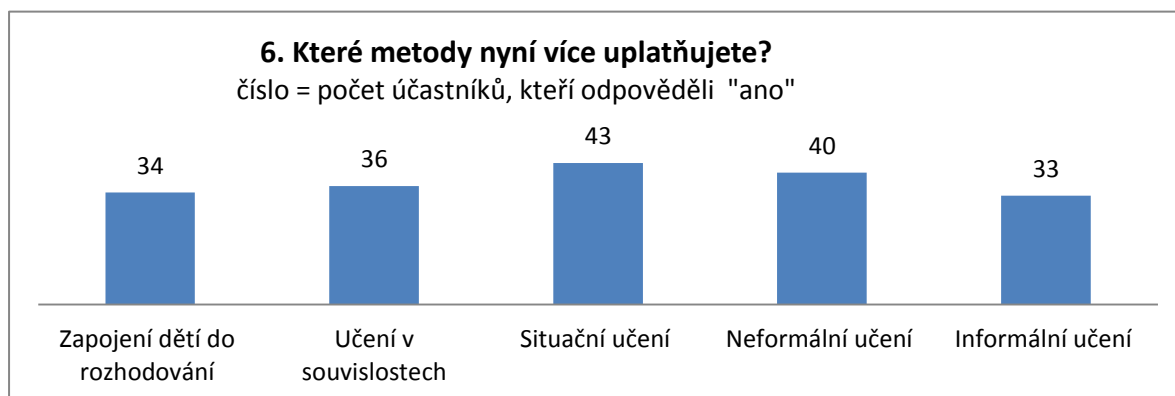
Počet a zastoupení účastníků, kteří hlasovali pro daný seminář

(účastníci mohli hlasovat celkem pro 3 semináře)

Didaktika vzdělávání pro udržitelný rozvoj (Tereza Valkounová, Johana Passerin)	5	9.6 %
Metody pedagogického vyhodnocování (Tereza Valkounová, Johana Passerin)	1	1.9 %
Rituály a tradice (Johana Passerin)	25	48.1 %
Říkadla a písně k řemeslům (Liana Látková)	16	30.8 %
Psychologie učení a práce s chybou (Alek Lačev)	34	65.4 %
Řemesla v RVP PV a příprava na školu (Eliška Lébová)	5	9.6 %
Psychologie vztahu k přírodě (Jan Krajhanzl)	20	38.5 %
Komunikace v MŠ (Alena Laláková)	24	46.2 %
Riziko jako pedagogický potenciál (Tereza Valkounová, Johana Passerin)	6	11.5 %
ZDrSEM – seminář první pomoci	35	67.3 %

Nové pedagogické metody

Celkem 48 účastníků z 50 uvedlo, že díky projektu začali více uplatňovat některé pedagogické metody, které byly předmětem seminářů ŠBP. A to nejčastěji situační učení (výchoiskem je neplánovaný podnět od dětí) a na druhém místě neformální učení (učení z okolí) (viz graf 6). Pedagogy tak série seminářů motivovala k tomu, nechat vyučování více plynout, zaměřit se více na spontánní nápady dětí a využívat momentálního zájmu o téma, které si děti vyberou, nebo se k němu zrovna naskytne vhodná příležitost. Účastníci potvrdili, že nyní více využívají pro výuku toho, co se právě děje v okolí, chtějí nechat děti učit se vlastním prožitkem a častěji jim svěřit rozhodování o tom, co a jak se budou učit.

Jaký osobní význam má pro vás udržitelný rozvoj?

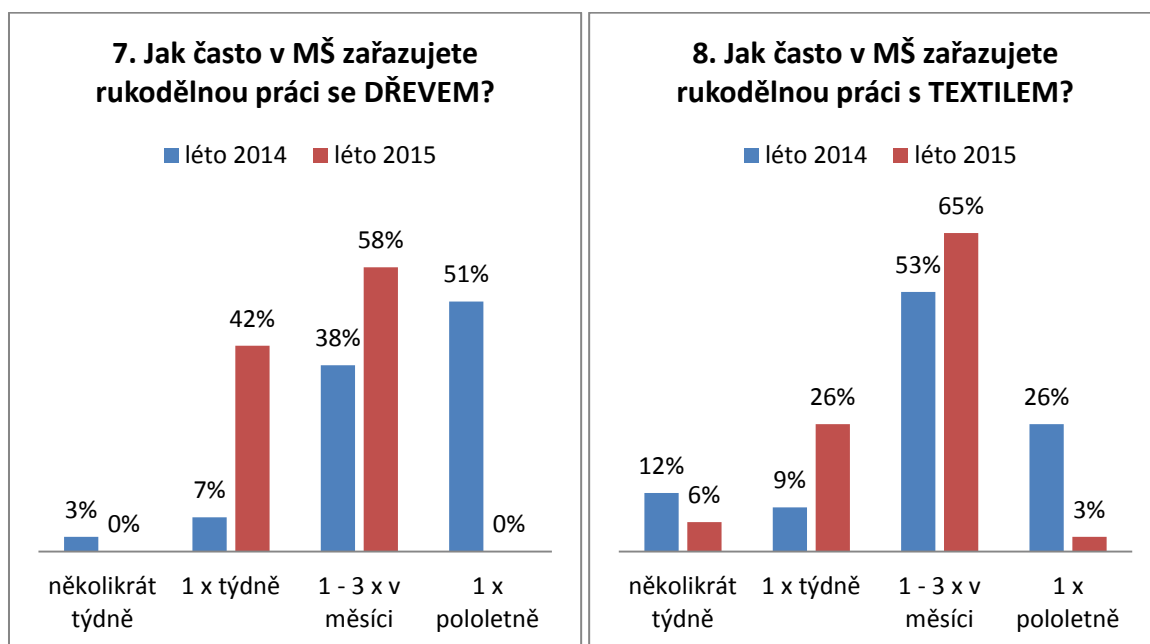
- Možnost rozvoje vlastního života a přístupu ve smyslu udržitelného rozvoje vidím snad ve všech oblastech života. Ve školce podle mého názoru uplatňujeme všechny možné způsoby naplňování této myšlenky. V osobním životě vidím ještě stále nedostatky a snažím se překonat vlastní pohodlnost a myšlenky důsledněji aplikovat (šetření vodou, bezobalové produkty,...)
- Většinou v činnostech, kde se můžeme daného dotknout rukama. Zamýšlení se nad činnostmi, které dělají a proč to dělají. Vést s dětmi rozhovory, vysvětlování, pokusy, ukázky.
- Udržitelný rozvoj my trochu přijde, jako návrat k tomu, jak to bylo dřív. Takže, poté, co jsme to tady přetechnizovali, zničili, lidé se odcizili, každý myslí jen na sebe, tak nyní se budeme vracet k ruční výrobě, drobné zemědělské výrobě. Je to takové ode zdi ke zdi, jako ve všem v našem státě.
Každý musí začít sám u sebe, drobnostmi - pomoc druhému, třídění odpadu, vztah k přírodě - neničit, prostě nemyslet jen na sebe!
- Domnívám se, že neplýtvání, hospodaření, které se snažím předat i našim dětem v MŠ. Snažím se třídit odpad, nejezdím autem, ale využívám vlakovou dopravu. Při kupování potravin se neohlížím na cenu, ale spíše mě zajímá kvalita a původ.
- Každodenní přemýšlení o tom, jestli některé věci k životu potřebujeme nebo ne. Je pro mne smysluplné učit děti přemýšlet, vnímat a rozhodovat se, co nutně potřebují k životu a co je vlastně nadbytek, zbytečnost, co lze nahradit nebo znovu použít.
- Veliký, seminář mi pomohl pojmenovat mé pocity, vnímání světa. Mám pocit, že i v pracovním i v osobním životě. Neustále hledám, jak co použít, velice těžko se mi s věcmi loučí, hledám pro ně další využití.
- Uvědomění si vlastní odpovědnosti a hlavně možnosti měnit svoje chování a jednání, i malá změna má svůj význam - neplýtvat věcmi, energií, nekupovat zbytečné věci, nepodporovat prodej značkových věcí - zvláště u dětí. Hledat důležité souvislosti i v zdánlivých maličkostech. A předávání tohoto poznání dětem.
- Být odpovědný. Za to jak přemýšlím, co vysílám a co zhmotňuji, kde mám kořeny a kam směřuji. Že to co zhmotňuji, dnes svým působením na Zemi zanechám mnoha dalším generacím. Že jsme všichni se vším propojeni, ať chceme nebo ne. A že já jsem jen malá částička jednoho ohromného organismu.
A nejsmysluplněji toto uplatňovat se zdá opravdu v MŠ.
- Pro mě osobně je důležité uvědomění, jak moc činnost člověka postihuje planetu. Úlevné bylo zjištění, že stačí, když si každý určí sám pro sebe jeden dosažitelný úkol pro udržitelný rozvoj (např. nakládání s plasty - omezit kupování plastových věcí a hraček, třídění plastů atp.)

Řemesla

Hlavním cílem projektu bylo zdokonalení se v řemeslných dovednostech pedagogů. Většina jich po srovnání pre a post-testů přešla dle vlastního soudu v jednotlivých dovednostech z kategorie „Jsem úplný začátečník“ do kategorie „Zvládám bez ukázky a instrukcí, potřebuji vnější kontrolu“ a „Zvládám samostatně“.

Řemeslo v MŠ

Před i po realizaci cyklu dílen jsme zjišťovali četnost zařazování řemeslných aktivit do výuky v MŠ. Ta se zvýšila především u účastníků programu DŘEVO, ale patrná je i u účastníků TEXTILU. Až na jednu účastnici, zařazují všichni řemeslné aktivity vícekrát v měsíci, 42 % účastníků DŘEVA a 32 % TEXTILU dokonce každý týden (Viz graf 7 a 8).

Co pro vás řemeslo znamená?

Co pro vás osobně znamená práce se dřevem

- Přesnost, zručnost, koordinace pohybu
- Obohacení života o tento nádherný materiál, uspokojení, možnost předávání tohoto vztahu dál, ať už dětem, či dospělým
- Práce s nádherným materiálem, relax, vůně
- Srdeční záležitost, životně důležitá činnost dotýkat se dřeva
- Relaxace, být blíž přírodě, cítit vůni dřeva, mít radost z dobře zpracovaného výrobku a vzít si poučení z nepodařených kusů
- Zastavení, soustředění na jednu činnost, zpomalení, rytmus pohybu při práci, nenechat se rozptýlit a nespěchat
- Spojení oko-srdce-ruka
- Vztah k tomu dřevu, nebát se to zkusit, tvoření podle fantazie, zdokonalování, využití přírodnin

Co pro vás osobně znamená práce s textilem

- Osobně oceňuji praktické využití výrobků, při jejichž realizaci si zároveň velice odpočinu.
- Rozmanitost, rozvoj fantazie
- Spoustu zajímavé práce, někdy výzva - dokážu to, využití odpadového materiálu na vznik nových věcí
- Práci, kterou zvládají děti ve školce.
- Pro ženu je užitečné umět šít, plést a háčkovat. Šetří to peníze a přináší radost a mělo by se to předávat dětem (nejen dívkám).
- Něhu, kreativnost, klid, trpělivost
- Kreativitu, originalitu a vlastní vyjádření
- Hru, radost z toho, že umím něco sama vyrobit
- Možnost sebevyjádření - i podpora blízkých, společná činnost s dcerou

2.6. Hodnocení hlavních lektorů

PROGRAM DŘEVO (Ondřej Suchan)

Letní řemeslný workshop

Dle záznamů z kronik i bezprostředních reakcí účastníků lze usoudit, že letní workshopy naplnily své cíle. Účastníci se seznámili s nářadím, které budeme používat v rámci projektu. Vyzkoušeli si řemeslnou výrobu na výrobních postupech v různých úrovních obtížnosti. Zjistili, že při dostatečné analýze a postupnosti řešení pracovních postupů jsou schopni zvládnout mnohem těžší a složitější technologie, než na které by si troufli před kurzem. Někteří účastníci již po letním workshopu přicházeli s prvními nápady na realizace řemeslných aktivit s dětmi. Velmi pozitivně hodnotím organizaci kurzu do vícehodinových (celodenních) bloků, kdy nebyli účastníci rušeni časovou tísni a mohli bez obav a v klidu své výrobky dokončit. I přes prvotní obecné přitakání dominantnímu motivu projektu, že tedy mají být projektovými aktivitami rozvíjeny polytechnické kompetence učitelů, zůstalo pro některé učitele obtížné se smířit s faktem, že vyžadujeme a budeme vyžadovat jejich intenzivní osobní ponor do problematiky, jejímž vyústěním nemá být prvoplánová pedagogicky pojatá řemeslná dovednost, nýbrž dovednost polytechnická, jejímž cílem je propojit a nastavit k dalšímu rozvoji okruh dovedností týkajících se nejen řemesla, ale také jeho spojitostí s environmentálním přístupem ke světu. Tedy prostý rozvoj dovedností, které bývají opomíjené, a které až ve svém druhotném důsledku mají potenciál zkvalitnit pedagogickou práci účastníků. Z praktického hlediska se to projevovalo silným požadavkem některých účastníků na distribuci návodů, jak danou řemeslnou činnost dělat ve školce a pokud možno rovnou celý seznam aktivit. Ačkoliv i tito učitelé nakonec prokázali, že záměru projektu rozumí, jistý rozpor v očekáváních účastníků a záměrech řešitelů projektu zůstala přítomna až do jeho skončení. Jako bývalý učitel si dovoluji k této věci vyslovit názor, že učitelé často podléhají silnému tlaku na profesionální pedagogický výkon, coby instrumentu vzdělávání. Učitelé jsou prostě zvyklí, že jejich školení mají obvykle podobu metodických kurzů, které sice perfektně postihují jejich profesní rozvoj, aniž by se dotýkaly jejich rozvoje osobnostního. Zrychlená efektivní výuka řemesla ale není pouze o naučení dovedností. Je to o vůli něco začít a dokončit, o odvaze něco navrhnout a pak to zrealizovat, o touze něco nejen vysnit a nakreslit, ale také to vyrobit a to se všemi neduhy, které k tomu patří. Myslím, že učitelé vlastně nečekali, že po nich budeme chtít něco tak vpravdě osobního – vlastní tvorbu. Na konci projektu spatřuji dílčí nedostatek ve skutečnosti, že nebyl do projektu zahrnut i plán domácí práce účastníků, který by je mohl provázet jejich samostatnými tvůrčími činnostmi. Tato aktivita nebyla zařazena s ohledem na vytíženost účastníků kurzů, kteří se nakonec i doma věnovali dokončování či rozšiřování témat workshopů. Částečně popsání zjištění postihuje i projektová publikace Učíme řemesla.

Dílňový cyklus Didaktika řemesel II.

Dílny probíhaly v návaznosti na přednášky cyklu Školka blízka přírodě. Celý blok dílen s označením II. byl nasměrován k získání kompetencí k didaktické aplikaci řemeslných témat. Tři řemeslné workshopy byly kombinovány se dvěma dílnami zaměřenými na aplikaci dosažených poznatků a dovedností. V tomto bloku se ukázalo, že právě didaktická transformace řemeslného tématu je pro

učitele nejobtížnější. Pouhý fakt, že učitelé již některé techniky částečně zvládli a naučili se uživatelsky obsluhovat nářadí a nástroje prozatím nevyvolal očekávaný efekt propojenosti s jejich dosavadními pedagogickými zkušenostmi. K tomu docházelo jen zvolna. Obvykle až po několika vydařených výrobcích se učitelky přestaly bát a začaly uvažovat o možnosti něco takového zkusit i s dětmi. Účastnice kurzu čím dál častěji vyslovovaly přání zabývat se řemeslem hlouběji, takřkajíc „od podlahy“. Podrobně rozebrat škálu materiálů, konstrukcí aj., které byly v dané situaci mimo projektový rámec. Zároveň se ukázalo, že dosažení jistoty v řemesle je závislé i na teoretických poznatcích o historii a současnosti řemesla. Tedy pokud mají učitelé řemeslo s dětmi nejen zajímavě tvořit, ale také o něm informovat, seznamovat a rozkrývat, je zapotřebí aby ho poznali nejen v dílenské praxi. Tento poznatek považuji v této fázi projektu za nejzásadnější – vyvolávající poptávku po studii či alespoň sumarizaci dosavadního stavu poznání řemesla na teoretické bázi.

V rámci popisovaných dílen jsem se snažil využít prvotního nadšení účastníků a upozadit svůj vliv. Nechával jsem účastníky pracovat mnohem častěji samostatně, korigoval jsem jen konstrukční a technologická specifika individualizovaných výrobků. Každý pracoval na svém a byl si za své zodpovědný. Výsledky nebyly zprvu tolik efektní, ale oplátkou za to účastníci určité jistoty nabývali a především pracovali v naprosté většině samostatně.

Mentoring

Mentoring bych ze své pozice označil za jednu z nejpłodnějších částí projektu. Zcela jasně se v něm ukázalo, že vedle podpory řemeslných aktivit je nezbytné stejnou měrou rozvíjet i didaktiku přímých řemeslných činností. Že je nezbytné poskytnout učitelům dostatečný teoretický aparát o řemesle k samostudiu či k čerpání pedagogického materiálu pro děti.

Velmi mne potěšilo zjištění, kolik účastnic/ků kurzu již delší dobu aktivně aplikuje řemeslo ve školce. Po zkušenostech s mentoringem bych doporučil jeho zařazování již v průběhu projektu. Ačkoliv řada účastníků považovala mentoring za určitou formu kontroly – stres či nepříjemnost, věřím, že jsme byli většinou oboustranně mile překvapeni z jeho průběhu i výsledků.

PROGRAM TEXTIL (Petra Skřivánková)

Cílem „textilní části“ projektu bylo naučit pedagogy mateřských škol některé základní techniky práce s textilem – šití, barvení, práci s vlnou – tak, aby byli schopni tyto dovednosti aplikovat ve zjednodušené podobě při práci s dětmi, a podpořit tak rozvoj řemeslných dovedností dětí předškolního věku. To vše s důrazem na používání přírodních materiálů a trvale udržitelný rozvoj.

Z mého pohledu tento cíl byl naplněn - a dokonce byly naplněny i další cíle, které primárně ani definovány nebyly. U účastníků se nám podařilo probudit zájem o textilní materiály a motivovat je, aby s nimi začali pracovat i ve školkách. Zdaleka nejpoužívanějším materiálem při výtvarných aktivitách v MŠ bývá papír (pastelky, nůžky, lepidlo) – a bylo vidět, že paní učitelky se začaly pouštět i za hranice tohoto materiálu. Seznamovaly děti s vlnou, kterou k mému překvapení ani vesnické děti nedokázaly identifikovat (u plstěného míčku hádaly, že je vyroben z vaty nebo látky), dopřály jim

radost z objevování vlastností hedvábí či bavlny nebo je nechávaly tkát na kolíkových stávcích, volně přístupných ve třídě.

Co se týče výše zmíněných „neplánovaných“ cílů, nejdůležitějším se mi jeví prevence proti vyhoření, upadání do stereotypu. Se zájmem připravuji nové aktivity – ne ty, které mají již deset, patnáct, dvacet let „osvědčené“, komunikují živě s kolegyněmi z projektu, s kolegyněmi ve školce nebo s ředitelkami školek o možnostech, které by se daly dětem otevřít. Kromě toho, měla jsem od účastníků mnoho radostných ohlasů ve smyslu, že se (znovu) pustily doma do šití, háčkování, plstění,... že je to baví a těší. Domnívám se, že ruční práce jsou poměrně důležitou součástí duševní hygieny pedagogických pracovníků, na rozdíl od jejich celodenní rutiny jim vzniká pod rukama něco hmotného, uchopitelného.

Pro mě osobně byl nejlepším důkazem, že projekt funguje, téměř permanentní, mnohokrát opakovaný údiv – nad sebou samým (já jsem taková nešikovná, nevěřila bych, že tohle dokážu!,... já vůbec nemám cit pro barvy, malování mě nikdy nebavilo – a podívejte, jaký jsem dokázala udělat nádherně barevný hedvábný šátek, že?,...). A co více – údiv nad dětmi, se kterými některou z aktivit vyzkoušely ve své třídě. Údiv nad dětmi, které dokáží pracovat s velkou a ostrou plstící jehlou, aniž by se zranily nebo s ní „zlobily“ a ohrožovaly kamarády. Údiv, že děti vydrží dlouhé minuty, den za dnem, trpělivě tkát dlouhatánskou šálu, i když „neposedí, nikdy nad ničím nevydrží“. Pokud s dětmi opravdu vyzkoušely některou z náročnějších technik, jejich zájem a zaujetí je většinou motivoval k dalším podobným aktivitám.

Pokud bych mohla na projektu něco změnit, doplnila bych jej více o didaktickou část. Původní předpoklad byl ten, že pokud se učitelky naučí řemeslné techniky, budou samy schopny – protože jsou odborníky ve svém oboru – tuto techniku zjednodušit a aplikovat ve školce. Vzhledem k omezeným časovým možnostem si však nebyly často zcela jisté v tom, zda danou techniku ovládají, zda ji dělají správně – a pravděpodobně opět z nedostatku času – nebyly často schopny ji aplikovat didakticky správně. Často teprve s pomocí lektorů, při mentoringu, objevovaly nutnost postupovat s dětmi od jednoduchých krůčků ke složitějším (zkoušely s nimi šít jehlou, místo aby začínaly třeba od provlékání tkaniček skrz pletivo), ignorovaly potřebu dětí hrát si spontánně s materiálem a objevovat jeho vlastnosti (děti, tohle je vlna, my si uplstíme kuličku – místo aby nechaly děti vlnu mačkat, cupovat, hladit, očíhávat,...), velmi často nedávaly dětem prostor ke zkoumání různých vlastností materiálů (nejde ti stříhat látka? tak to děláš špatně,... místo aby nechaly děti přijít na to, že látku je třeba stříhat jinak než papír).

Stačilo celkem málo, třeba jen pár minut v rozhovoru při mentoringu, aby paní učitelky začaly o těchto věcech přemýšlet z jiného úhlu pohledu. Pokud by měly možnost absolvovat didaktiku řemesla, kde by se tyto problémy řešily a diskutovaly, bylo by to, podle mého názoru, nesmírně užitečné.

Díky, že jsem mohla být součástí tohoto projektu.

Mentoring byl v projektu z pohledu účastníků vyvrcholením. Měli si připravit samostatnou aktivitu, ve které měli využít jak řemeslo, tak nové poznatky z VUR.

Mentoři si všímali nejen kvality řemeslné činnosti, ale také komunikace s dětmi, kontaktu s přírodou, studovali školní vzdělávací program školek, v rámci poskytování mentorské podpory mluvili s učitelkami o jejich potřebách.

Zajímavé postřehy byly například v oblasti **samostatnosti dětí**. Často se opakovalo pozorování, že děti jsou v komunikaci orientovány převážně na dospělé. Pokud měly otázky, obracely se na učitelky, stejně tak s prosbou o pomoc například v průběhu řemeslné činnosti. V rozhovoru se ukázalo, že je to možná dáno tím, že učitelka by měla učit, tj. být aktivní, nabízet dítěti podněty. Ale často se z podnětů stávají hotové odpovědi, anebo jich je tolik, že se děti nemají šanci ponořit do procesu učení. Samotné účastnice si díky mentoringu uvědomily, že by bylo dobré stáhnout se poněkud do role pozorovatelů a facilitátorů, kteří jsou připraveni pomoci, pokud je třeba. Dalším úskalím jsou věkově homogenní třídy.

Jako největší překážka pro úspěšnou realizaci řemeslných činností, ale i kontaktu s přírodou se ukázal příliš velký počet dětí ve třídě a příliš malý počet pedagogů. V četnosti 1 učitelka : 25 dětí nelze realizovat ani výlety do přírody, ani řemeslo. Učitelky se vždy musí domluvit na výpomoci, jedná se tedy o výjimečnou, ne plánovanou a pravidelnou aktivitu.

Některé učitelky si uvědomily, že skrze řemeslo lze bez problémů rozvíjet cílové kompetence RVPPV, tj. není to něco navíc.

Uvědomili jsme si, že jednoduché aktivity přinesou daleko víc, než složité. Méně je víc. K nástrojům patří dobré zvládnutí řemeslných postupů a pak je i obyčejný hoblík nebo vrtačka zdrojem velkého obohacení:

“Při vrtání se děti neučí jenom dělat díry.”

Naopak “aktivity pro aktivity” jsou často důsledkem zvýšených požadavků na výkon, výsledky a aktivitu. S učitelkami jsme si povídali, že ideální je zasazení řemesla do širšího kontextu. Přímá motivace sice na děti většinou funguje, ale nenastává pak tzv. učení v souvislostech.

Opět jsme narazili na mylnou představu VUR jako ekovýchovy nebo ještě zjednodušeněji výchovy k třídění odpadu. V některých MŠ bylo sice dosažení právě této mety výsledkem projektu, nicméně rádi bychom upozornili, že VUR je o hledání rovnováhy a ekologické hledisko je jen jedním z mnoha. V několika případech jsme se setkali i s tím, že projekt stanovil pro účastnice v oblasti VUR příliš vysokou laťku a přinesl pocity frustrace, špatného svědomí a výčitek. To určitě nebylo cílem!

Při mentoringu si účastnice často uvědomovaly omezení. Například příliš mnoho dětí ve třídě, časový stres zapříčiněný “nutností” dodržovat časové plány, nebo navzájem se vylučující požadavky kontrolních orgánů, mezi nimiž už nezbývá času pro obyčejné věci, jako je volná hra dětí a pobyt v přírodě. Často až na konci mentorské podpory si paní učitelky bezděky dovolily položit otázku: “Jak mi v tom je? Je mi v tom dobře? A je v tom dobře dětem? Pokud ne, chci to změnit?” Pokud odpověď zní “Chci, ale nemohu,” pak to znamená, že taková práce je v rozporu s udržitelným rozvojem.

Potvrdila se nám však zároveň velká motivovanost a odhodlání učitelek, které i přes to, že se někdy samy necítí dobře, snaží podnikat výlety, věnovat se řemeslu. Pokud ale člověk jedná dlouhodobě ve

stresu, proti svému pocitu, blíží se hranici syndromu vyhoření. Ten se ukázal být velkým tématem a tzv. sebezpečí by zasluhovala více pozornosti. Třeba i samostatný projekt. Mnoho učitelek si jako cíl vytkló zavedení lesních nebo řemeslných dnů, což s radostí vítáme.

